

Mellanskarven, *Phalacrocorax carbo sinensis*, häckade i Finland för första gången med säkerhet 1996. Mellanskarven är en sötvattensskarv som även trivs och klarar sig bra i Östersjöns bräckta vatten. Efter den första häckningen har mellanskarvens ökning och utbredning följt samma mönster som i andra Östersjöländer: en snabb ökning och utbredning på olika håll i landets skärgårdar.

I Östersjön hittade mellanskarven en ekologisk nisch, fri från andra skarvarter eller motsvarande fiskätande och kolonihäckande arter som skulle ha konkurrerat med mellanskarven om föda och boplatser. Endast utskärgårdens tobisgrisslor och tordmular kunde i teorin tävla med mellanskarven i havsbandet. Så har inte skett i praktiken. Mellanskarven är större och starkare, men de tre arterna kan häcka tillsammans.

Därtill har mellanskarven ett bredare födoval; den fiskar fler fiskarter; medan tobisgrissla och tordmule har ett snävare bytesval: strömming, vassbuk, tobisfiskar och tånglake; äkta havsfiskar. Och det viktigaste – mellanskarven kan häcka och fiska i hela den vida skärgården. Ännu i fjol fanns Kvarkens innersta skarvkoloni här i Vasa, på Juckasgrynnan i Södra Stadsfjärden vid vars strand Fiskets Hus finns.

Nu finns den närmaste skarvkolonin på Sommarögrund i Södra Vallgrund, drygt 10 km i nordvästlig riktning från Vasa. Skarvkolonin omfattade över 5 000 fåglar under häckningssäsongen 2019 och är i detta nu Österbottens största skarvkoloni. Och skarvarna fortsätter att fiska på stadsfjärden som är ett viktigt lek- och uppväxtområde för abborre.

Mellanskarvens ekologiska livsutrymme är med andra ord väldigt vidsträckt och skärgårdens fiskstammar rika. Dessutom är mellanskarvens förökningsförmåga stor; när häckningen lyckas bra växer fyra-fem flygfärdiga ungar upp i ett bo. Det är sist och slutligen inget under att mellanskarven har ökat explosionsartat i antal, när inga ekologiska hinder stått i vägen och hindrat skarvens segertåg. Endast havsörnen har konstaterats jaga i skarvkolonier: ett lokalt örnpär som hämtar daglig föda åt sina ungar och/eller en grupp unga örnar som besöker kolonin regelbundet. Örnarna plockar också i sig fisk som fallit till marken. Enstaka örnindivider tar endast fisk på skarvskären.

I Östersjön har havsörnen i vissa fall bromsat upp eller minskat avsevärt ungrproduktionen i en skarvkoloni, och bromsat upp eller stoppat kolonins tillväxt. I något fall har skarvkolonin till och med övergivit sitt skär, när predationstrycket från havsörnarna vuxit sig för stort.

Mellanskarvens segertåg i Östersjön är inte ett unikt skeende. Det är en ekologisk grundregel att en art som kommer till en ny miljö, där naturliga fiender och konkurrenter saknas, klarar sig bra. Den arktiska vitkindade gåsen är ett annat bra exempel i detta sammanhang. Arten hade länge varit endast en genomflyttare i Östersjön, tills den började häcka på Gotland i Sverige i början av 1970-talet, och i Finland tio år senare. Häckningsplatser fanns det gott om och rikligt med bete på strandängar, åkrar och gräsmattor. Goda ekologiska förhållanden garanterade vitkindade gåsens framgång.

Den stiligst mönstrade gåsen är nu en allmän skärgårdsfågel och en välbekant kuststadsfågel. Som arktisk fågel och förskonad från jakt i bland annat Finland är den vitkindade gåsen orädd av sig och häckar allmänt även i några kuststäder. Nu som bäst vistas Vasa stads vitkindade gäss på simstränder och gräsmattor. I staden lever gässen ett angenämt sommarliv.

Men vi kan återvända till mellanskarven, till denna skickliga fiskare som fiskar både ensam och i flock. I flock drar mellanskarven imponerande notsvep över en vik eller genom ett sund, två-tre gånger efter varandra, medan måsar och trutar hänger över notsvepen, och speciellt då i slutskedet när fisken pressas in mot en strand eller upp på grundvatten och huggsexan på fisken börjar.

Det lönar sig inte att lägga ut nät på en vecka i den vik eller i det sund, där skarvarna har dragit sina notsvep. En del av fisken är uppäten, medan resten har flytt vattnet som är fullt med skräckhormoner. När fisk angrips av sina fiender, utsöndrar de varningssignaler som utlöser flykten. För mig som husbehovsfiskare är ett fisktomt vatten inget att harmas över, men för yrkesfiskaren är det ödesdigert. Han blir utan fångst och dagsinkomster och fiskhandlaren i sin tur utan fisk. Om yrkesfiskaren hinner till en ny fiskeplats, där skarvarna ännu inte är men dit de hinner medan fisket pågår, förstörs en del av fångsten. Skarvarna har lärt sig att angripa fisk som fastnat i näten trots att de inte normalt får loss fisken, men de blivande filéerna är förstörda av skarpa skarvnäbbar.

I Kvarken-området, som är Österbottens Fiskarförbunds verksamhetsområde, finns en fjärdedel av landets yrkesfiskare. Så har det alltid varit, trots att antalet yrkesfiskare har minskat under årens gång. Kvarkens skärgårdar är grunda och vattnet relativt varmt. För lokala fiskstammar och födosökande vandringsfiskar är miljön utomordentlig. Nätfiske på abborre och sik är eller har varit ett viktigt fiske för många yrkesfiskare. Sälarna har förstört sikfisket för många yrkesfiskare, men abborrfisket har varit en räddning. Abborren får vara i fred för sälarna. Men mellanskarvarna fiskar gärna både abborre och sik. För yrkesfiskaren har konkurrensen från skarvarna blivit övermäktig.

Det här fenomenet är nytt och skadligt för det kustnära fisket men känt i Väst-Europa sedan medeltiden, när skarvpopulationerna tidvis varit stora och försämrat kustfiskarnas levebröd påtagligt. Från bland annat Nederländerna finns gamla dokument och klagomål i denna sak.

Ekologiskt sett är mellanskarven en mycket intressant fågelart, så som alla nykomna arter är, en del med milda konsekvenser, andra med stora konsekvenser för det rådande ekosystemet. Samtidigt är mellanskarven en mycket inflytelserik art; den enda art som kommit med i regeringsprogrammet och som har gett upphov till både nationell och regionala skarvarbetsgrupper, till betänkanden och åtgärdsprogram. I Finland är mellanskarven strikt skyddad, med undantag för några undantagslov för reducering eller bortjagning av enskilda skarvkolonier. Samtidigt har man i Danmark inlett en omfattande bekämpning av mellanskarven för att rädda kustfisket och enskilda fiskpopulationer.

Mellanskarven är inte endast en inflytelserik art. Den är också en art som föder gräl och osämja, som får olika intressegrupper att gräva ner sig i löpgravarna och strida länge. I allmänhetens spalter är diskussion tidvis hätsk och skoningslös. Lögner sprids och upprepas, till exempel att mellanskarven har hämtats från Kina till Mellaneuropa och därmed är en främmande invasiv art som gott kan utrotas – trots att omfattande litteraturstudier visar att så inte är fallet, men nog visar att mellanskarven fanns i Mellaneuropa innan sjöfarten på Kina började. En annan lögn i debatten om mellanskarven är att den bidrar kraftigt till övergödningen av Östersjön, trots att den inte hämtar med sig nya näringsämnen till Östersjön utan bara cirkulerar näringsämnen som finns i fisken. Listan är lång och påhoppnen både många och fula, men de må vara.

Hur har denna talrikt förekommande skärgårdsfågel fått en sådan maktställning? Varför har vi gett mellanskarven så stor makt? I Finland sköts över 400 000 sjöfåglar under fjolårets jaktsäsong som rekreation och nöje, bland dem även arter som minskat mycket eller som är hotade. Samtidigt skyddas mellanskarven trots att den hotar delar av yrkesfisket och fiskhandeln, hotar ett levebröd som sysselsätter skärgårdsbor och kustbor och producerar hälsosam och närproducerad mat baserat på ett hållbart utnyttjande.

Detta är verkligen förvånande. Det är pudelns kärna i den krångliga och långt utdragna debatten om mellanskarven.

Tack för talturen!

